

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Aan de Directeur-Generaal Volksgezondheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Drs. M. Sonnemaa
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag

NCTV
Dhr. P.J. Aalbersberg EMPM
Postbus 16950
2500 BZ Den Haag

Datum 26 mei 2021
Betreft Gedragsreflecties op beoogde versoepelingen

Geachte mevrouw Sonnemaa en heer Aalbersberg,

Op 12 en 20 mei heeft de Corona Gedragsunit van het RIVM op uw verzoek een gedragstoets opgeleverd over beoogde aanpassingen in het openingsplan (zie bijlagen 1 en 2). In deze brief gaan we nader in op onderliggende ontwikkelingen waar wij ons op baseren en voegen daar aandachtspunten vanuit gedragsperspectief voor de komende periode aan toe. Op 26 mei jl. hebben we een extra consultatie ingelast om onze bevindingen zoals verwoord in deze brief te toetsen bij experts. Onze focus is hierbij op het voorkomen dat het aantal infecties onnodig gaat stijgen, waarbij we oog houden voor de impact van maatregelen op naleving, draagvlak en welbevinden.

Kernbevindingen:

- **Ontwikkelingen:** We zien we een toename in mobiliteit, sociale activiteit, als ook in psychisch en sociaal welbevinden. De naleving van de maatregelen blijft grotendeels stabiel. De vaccinatiebereidheid blijft doorstijgen.
- **Onzekerheden over nabije toekomst:** Sociale activiteit en mobiliteit zullen toenemen en de naleving zal afnemen, mede als gevolg van versoepelingen. Slechts één op de vijf mensen blijft thuis of test na buitenlandreis. Delen van de bevolking zijn nog niet gevaccineerd en bereidheid verschilt fors tussen groepen.
- **Vanuit gedragsperspectief:** Veel mensen staan achter de gedragsregels zolang die het sociale leven niet teveel inperken. Het vertrouwen in het coronabeleid blijft echter dalen. Gezien bovenstaande bevindingen en onzekerheden stellen we het volgende voor:
 - **Prioriteit:** Investeer maximaal in vaccinatie onder alle bevolkingsgroepen (betrouwbare, eenduidige, actieve en gerichte communicatie en laagdrempelig, toegankelijk aanbod)
 - **Focus op preventie:** Prioriteer en ondersteun effectieve gedragsregels die we vol kunnen houden tot er voldoende gevaccineerd is.

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

T 030 274 91 11
info@rivm.nl

Ons kenmerk
023-2021 G&M-CG/ML/eu

Uw kenmerk

Behandeld door
Corona Gedragsunit

Kopie aan

Bijlage(n)
9e en 10e gedragstoets

- **Handelingsplan:** Werk samen met stakeholders aan een plan en de communicatie erover hoe te handelen als er lokaal, regionaal of landelijk een toename is van infecties.
- **Indicator voor ernst:** Nu de druk op de zorg afneemt, komen wellicht andere indicatoren in beeld. Daarbij is het raadzaam om de indicator aantal besmetting in beeld te houden. Voor draagvlak en vertrouwen: voorkom dat het beeld ontstaat van een 'moving target'. Licht afwegingen en afkappunten goed toe, en ga daarbij ook in op hoe de COVID-19 ziektelast zich verhoudt tot andere aandoeningen.

Datum
26 mei 2021

Ons kenmerk

Uit recente epidemiologische cijfers komt een positief beeld naar voren. De vaccinatiegraad stijgt, het aantal mensen met een positieve COVID-19 uitslag daalt, evenals het aantal mensen dat vanwege COVID-19 opgenomen wordt in het ziekenhuis. De maatregelen worden stapsgewijs versoepeld. Recente onderzoekscijfers van de RIVM Corona Gedragsunit (zes-wekelijks [gedragsonderzoek](#) samen met de GGD-en & drie-wekelijks [trendonderzoek](#)) laten zien dat (sociale) activiteit toeneemt en zo ook het psychisch welbevinden. Eenzaamheid neemt af, met name bij jongeren en jong volwassenen (16-24 jaar) die hier eerder hoog op scoorden. Ondertussen blijft de naleving en het draagvlak voor de meeste maatregelen stabiel en staan veel respondenten achter het langer aanhouden van de meeste gedragsadviezen indien nodig. Dit geldt met name voor hygiëne en thuisblijven en testen in allerlei situaties; voor maatregelen die sociaal contact beperken is het draagvlak lager.

Er zijn vanuit gedragswetenschappelijk perspectief echter ook een aantal onzekerheden bij deze positieve ontwikkelingen. Recente cijfers laten bijvoorbeeld zien dat het vertrouwen in beleid van de Nederlandse overheid verder daalt. Men is kritisch op de gekozen koers, de feitelijke onderbouwing en uitleg van het beleid. Hoewel de naleving van de maatregelen in het algemeen stabiel blijft, leiden doorgevoerde versoepelingen tot meer drukte, sociaal contact en minder afstand houden, ook bij (nog) niet gevaccineerde mensen. Bovendien verwachten veel mensen na vaccinatie minder goed de nog geldende maatregelen na te leven. Ook de lagere vaccinatiegraad in bepaalde subgroepen in vergelijking met de hele bevolking is reden tot zorg. De naleving van testen en quarantaine na een buitenland reis is relatief laag, maar wel van belang om introducties van nieuwe varianten in te perken. Regelgeving hierover verschilt tussen EU-landen. Dit kan verwarrend werken met oog op de komende vakantieperiode.

Dit brengt ons tot de volgende aandachtspunten voor beleid, waarbij wij nadrukkelijk onderscheid willen maken tussen de korte termijn (periode juni – augustus) en de periode na de zomervakantie wanneer het normale leven zoveel mogelijk hervat kan worden, ervan uitgaande dat de vaccinatiegraad door blijft stijgen en aantal infecties door blijft dalen (vanaf september).

1. Preventie en gedragsbehoud

Het OMT heeft recent aangegeven dat het in de lijn der verwachting ligt dat het naleven van een deel van de maatregelen voorlopig noodzakelijk zal blijven. Kernpunten:

- Recente cijfers van de Corona Gedragsunit laten zien dat het draagvlak voor de meeste gedragsadviezen hoog is en de naleving behoorlijk stabiel.
- De meerderheid van de respondenten verwacht ook nog achter de gedragsadviezen te staan ook als deze langer nodig zijn. Dit betreft vooral maatregelen over hygiëne, (deels) thuiswerken, mondkapjes, testen en quarantaine.
- Voor maatregelen die sociaal contact en mobiliteit beperken is het draagvlak lager, met name op langere termijn.

Datum

26 mei 2021

Ons kenmerk

De resultaten onderschrijven onze eerdere gedragsreflecties om versoepelingen met enige traagheid door te voeren, om teleurstelling te vermijden en draagvlak te behouden.

Door bij versoepelingen rekening te houden met zowel de effectiviteit van maatregelen als de verschillen in draagvlak en haalbaarheid, kunnen overblijvende maatregelen mogelijk langer en beter vol worden gehouden.

We onderscheiden qua preventie 2 fases:

- Lage vaccinatiegraad:** Prioriteit is om iedereen goed, eenduidig en actief te informeren over het belang van vaccineren zodat mensen een weloverwogen keuze kunnen maken. En het daarnaast voor iedereen zo makkelijk mogelijk maken om zich te laten vaccineren. Tot die tijd, voorkom zoveel mogelijk verspreiding van het virus door in te blijven zetten op ondersteuning van de geldende gedragsregels.
- Voldoende vaccinatiegraad:** Beoordeel op basis van de data en kennis op dat moment welke gedragsadviezen zo nodig overeind moeten blijven en waarom. En blijf mensen ondersteunen met heldere communicatie, (blijvende) aanpassingen in de context en zo nodig controle

2. Handelingsplan met breed draagvlak

De kans blijft aanwezig dat er lokaal, regionaal of landelijk (clusters van) infecties blijven ontstaan. Daarom is het belangrijk om hier goed op voorbereid te zijn door naast een openingsplan samen met stakeholders te werken aan een handelingsplan waarop teruggevallen kan worden indien onverhoopt opschaling (lokaal, regionaal) of langer-dan-gepland aanhouden van maatregelen landelijk nodig blijkt. Door in te zetten op vaccinatie en gedragsmaatregelen neemt de kans dat een dergelijk plan nodig is, uiteraard af. In een breed gedragen handelingsplan kan uitgewerkt worden hoe lokaal, regionaal of landelijk te handelen indien nodig. Gezien het lage vertrouwen in het coronabeleid en de kritische geluiden over wenselijkheid en haalbaarheid van (afschalen van) maatregelen, is het raadzaam om het verder uitwerken van dit plan en communicatie erover samen met veiligheidsregio's, organisaties/branches en burgers op te pakken.

Kernpunten:

- Formuleer een helder narratief over waar we in de nabije toekomst rekening mee moeten houden.
- Benoem de mogelijkheid van herintroductie van maatregelen niet als een straf, maar als iets dat in de toekomst mogelijk af en toe nodig zal zijn vanwege onzekerheden, bijvoorbeeld in geval van introductie van nieuwe varianten.
- Benoem expliciet welke maatregelen genomen kunnen gaan worden als infecties lokaal, regionaal of landelijk onverhoopt toenemen dan wel onvoldoende snel dalen.
- Door samen met stakeholders plannen te maken voor de nabije en verdere toekomst van de pandemiebestrijding en transparant te zijn over de afwegingen die hierbij worden gemaakt, kan dit mogelijk positief bijdragen aan vertrouwen en draagvlak.
- In andere EU landen wordt ervaring opgedaan met het vormgeven en uitvoeren van dergelijke plannen. Bekijk wat hiervan nu al geleerd kan worden en in hoeverre samen opgetrokken kan worden zodat verschillen tussen landen zo mogelijk beperkt kunnen blijven en verwarring voor reizigers en grenswerkers zo veel mogelijk wordt voorkomen.
- De impact van de maatregelen verschilt tussen groepen. De vraag om extra aandacht en ondersteuning voor de groepen die de meest negatieve impact ervaren. Hiermee kan bijgedragen worden aan het verhogen van het rechtvaardigheidsgevoel ten opzichte van de maatregelen, en daarmee aan het draagvlak voor de maatregelen.

Datum

26 mei 2021

Ons kenmerk

3. Indicatoren van ernst van de situatie

De afgelopen periode zijn het aantal ziekenhuisopnames en positieve testuitslagen belangrijke indicatoren geweest voor beleid en keuzes voor maatregelen. In de communicatie werd de overbelasting van de zorg als een belangrijke reden voor zwaardere maatregelen aangehaald. Met de oplopende vaccinatiegraad en de als gevolg daarvan lagere ziekenhuisopnames, roept dit de vraag op in hoeverre deze indicatoren ook de komende periode leidend zullen zijn. Het is aannemelijk dat andere indicatoren belangrijker gaan worden in de afwegingen en beleidskeuzes. Dit kan in de bevolking het gevoel oproepen van een "moving target", wat negatief zou kunnen doorwerken op vertrouwen in beleid en draagvlak. Voor het behoud van draagvlak is het belangrijk duidelijk te communiceren welke veranderingen in indicatoren of afkappunten te verwachten zijn. En daarbij ook vergelijkingen te maken met andere aandoeningen. Het is belangrijk dat er geen beeld ontstaat dat het doel steeds verschuift of verandert om maatregelen te legitimeren.

Voor de compleetheit voegen we aan dit schrijven tevens de twee recent opgeleverde gedragstoetsen toe.

9^e gedragstoets

Op 10 mei jl. ontvingen wij het verzoek van de NCTV om een gedragstoets uit te voeren op het inzetten van toegangstesten en in het bijzonder op het voornemen om met inzet van toegangstesten de 1,5e

meter bij geplaceerde locaties los te laten op een capaciteit van 50% vanaf stap 4 van het openingsplan.

Datum
26 mei 2021

Ons kenmerk

In reactie hierop hebben we op 12 mei jl. laten weten dat we geen direct bewijs hebben gevonden van mogelijke effecten van toegangstesten op naleving van de geldende coronamaatregelen na afloop van de activiteit dan wel op vaccinatiebereidheid. Wel hebben we een aantal aandachtspunten meegegeven die hierbij mogelijk een rol kunnen spelen. Deze staan uitgewerkt in bijlage 1.

10^e gedragstoets

Op 19 mei jl. ontvingen wij het verzoek van de NCTV om een gedragstoets uit te voeren op het mogelijk aangepast en versneld overgaan naar stap 3 van het openingsplan, met een beperkt aantal aanvullingen.

Tevens was de vraag om te reflecteren op een alternatieve norm voor winkels en doorstroomlocaties waar nu een m2-norm geldt en voor overige locaties een maximum van 30/50/100 personen per ruimte (excl. personeel), ongeacht de omvang van deze laatste groep locaties.

In reactie hierop hebben we op 20 mei een aantal aandachtspunten vanuit gedragsperspectief geformuleerd:

- Houd preventieve maatregelen aan die het meest effectief zijn (OMT) en die mensen goed vol kunnen houden (gedragsdata).
- Blijf inzetten op communicatie over het belang van deze maatregelen, voor het tegengaan van verspreiding van het virus én daarmee ook voor het mogelijk blijven maken van verdergaande versoepelingen.
- Wanneer er onverhoopte tegenslagen komen (bijv. varianten), is het belangrijk voor vertrouwen in het beleid om een gedegen en breed gedragen plan paraat te hebben: als.... → dan... (coping-plan¹).

Deze aandachtspunten staan uitgewerkt in bijlage 2 van deze brief. Gezien de zeer korte timeline, waren deze enkel gebaseerd op expert consensus tijdens eerdere rondes, de meest recente vragenlijst data en focus groepen.

Tot nadere toelichting bereid,
met vriendelijke groet,

*Hoofd Corona Gedragsunit
plv directeur Volksgezondheid en Zorg*

¹ In het voorliggende schrijven verwijzen we hiernaar als een handelingsplan.

Gedragreflecties toegangstesten

RIVM Corona Gedragssunit | 12 mei 2021

We hebben geen direct bewijs gevonden over de effecten van toegangstesten op naleving van maatregelen (zoals afstand houden) na afloop van de activiteit). Op basis van expert input is er twijfel over 1) of mensen na een evenement waarbij de 1.5m los kon worden zich er daarna weer aan kunnen houden, en 2) of dit van invloed is op de vaccinatiebereidheid. Daarom:

- Wees voorzichtig met te snel nemen van stap 4 en 5 en specifiek het loslaten van de 1,5 meter:
 - Benut komende periode om dit nader te onderzoeken & monitor fieldlab-gangers. incorporeer daarin experimenten met interventies om naleving n.a.v. het evenement te bevorderen (bijv. uitleg en sms reminders over het waarom).
- Leg uit dat **toegangstesten bedoeld is als overbrugging** naar een situatie waarin zoveel mogelijk mensen gevaccineerd zijn.
- Houd rekening met rechtvaardigheid:
 - Borg dat testen voor iedereen toegankelijk - gratis / goed bereikbaar (niet alleen per auto) / minimale wachttijd (sociale rechtvaardigheid)
 - Leg helder uit waarom toegangstesten bij bepaalde sectoren wel ingezet worden en elders niet (procedurele rechtvaardigheid).
- Benut de mogelijkheid van het openstellen met toegangstesten om persoonlijk ter plaatse te informeren over vaccineren en vragen hierover te beantwoorden.
- Bijkomend voordeel van de inzet van toegangstesten is dat deel van infecties eerder worden signaleerd dan zonder.
- Er is een positieve impact op welzijn te verwachten bij de deelnemers.

Algemeen

- Beschrijf de epidemiologische bouwblokken én de samenhangende logica in de strategie voor de komende periode (vaccins, varianten, testen bij klachten of voor toegang, aanhouden basisregels).
- gebruik datums voor besluitvormingsmomenten, maar (o.a. epidemiologische) data voor stappen in het openingsplan, om teleurstelling te voorkomen.
- Wees duidelijk en consistent mbt reisadvisering, Digitaal Groen Certificaat (wordt dit een alternatief voor toegangstesten? Vaccinatiebewijs = toegangsbewijs?) en uitslag GGD-test (negatieve PCR-test van de GGD naar aanleiding van klachten ook bruikbaar als toegangstest?).
- Voeg stap 6 toe: een samenleving waarin toegangstesten overbodig zijn.

**Gedragsreflecties op (versneld) zetten
van stap 3 openingsplan**
RIVM Corona Gedragssunit | 20 mei 2021

Context: Sinds een week daalt de COVID-gerelateerde bezetting in de ziekenhuizen. Er zijn zeer recent (28 april en 19 mei) versoepelingen doorgevoerd. Resultaten van het vragenlijstonderzoek dat is afgenomen tussen 6-9 mei laat lichte verbetering in welbevinden zien. Wel is het vertrouwen in het overheidsbeleid verder gedaald.

Met het oog op benodigde naleving van gedragsregels in de komende maanden én als het OMT (versneld) zetten van stap 3 van het openingsplan verantwoord acht:

- a) Bouw traagheid in bij versoepelingen. Beoordeel eerst effecten van voorgaande versoepelingen en voorkom Jo-Jo effecten en teleurstelling
- b) Vaar op data (volgens adviezen OMT, zoals ziekenhuis opnames) niet op datums, en
- c) Vaar een duidelijke en vaste koers, aandacht voor rechtvaardigheid (eerlijke verdeling lasten), duidelijke uitleg.

Meer specifiek:

- Varen op data en enige traagheid bij versoepelen voor de zekerheid, om ook de effecten van veranderende context en vaccinatiegraad te kunnen meenemen, past bij een vaste koers.
- Naast versoepelingen ook rekening houden met dalende naleving van geldende maatregelen bij zowel gevaccineerde als niet gevaccineerde mensen. Dit is onder andere het gevolg van de versoepelingen zelf (meer drukte, normvervaging)
- Testen en quarantaine na buitenlandse reizen is erg laag, dit is een risico voor verspreiding virus
- Verschillende groepen in de samenleving hebben nu nog een lage vaccinatiegraad dan wel lage vaccinatiebereidheid. Het is belangrijk hier de komende tijd intensief op in te blijven zetten, met oog voor de verschillen tussen en binnen groepen.
- Ondanks versoepelingen en vaccinaties, is het vertrouwen in het beleid verder gedaald. Het merendeel van de respondenten geeft wel aan een voorzichtige benadering (niet te snel versoepelen, enige traagheid) te prefereren. De meerderheid steunt de gedragsmaatregelen ook als deze nog 6 maanden aangehouden zouden moeten worden, m.n. hygiëne, (deels) thuiswerken, testen/quarantaine, drukte mijden.
- In de laatste meting gedragsonderzoek gaf al een meerderheid aan het onlogisch of moeilijk te begrijpen te vinden waarom sommige maatregelen in sommige situaties wel golden en in andere niet. Heldere uitleg is dus nodig.

Kortom: houd preventieve maatregelen aan die het meest effectief zijn (OMT) en die mensen goed vol kunnen houden (gedragsdata). Blijf inzetten op communicatie over het belang van deze maatregelen, voor het tegengaan van verspreiding van het virus én daarmee ook voor het mogelijk blijven maken van verdergaande versoepelingen.

En als er onverhoopte tegenslagen komen (bijv. varianten), is het belangrijk voor vertrouwen in het beleid om een gedegen en breed gedragen plan paraat te hebben: als.... → dan... (coping-plan)

Datum

26 mei 2021

Ons kenmerk

Gedragsreflecties op alternatieve bepaling van maximum aantal bezoekers in winkels, doorstroomlocaties en overige locaties

Het invoeren van een maximum capaciteit die gebaseerd is op de maximale 1,5m capaciteit kan een verbetering zijn van de inconsistentie die mensen nu ervaren in het betreffende beleid. Het is nu voor mensen lastig te begrijpen dat een voor een terras van 500m² eenzelfde maximum aantal geldt als voor een terras van 25m². Hierbij geldt wel wederom dat toegenomen drukte en normvervaging (zowel op de locatie zelf als in de toestroom) kunnen leiden tot dalende naleving van maatregelen.

Conclusie:

- Het baseren van de maximum capaciteit op een percentage van de maximale 1,5m zaalcapaciteit kan ervaren inconsistenties wegnemen. Dit kan draagvlak voor het beleid vergroten, mits helder en concreet uitgelegd en toepasbaar.
- Toename van het aantal mensen op een locatie kan leiden tot dalende naleving van met name het afstand houden.
- Met oog op beperking infectierisico
 - Enige vertraging in het vergroten van de percentages (30% → 70% → 100%) biedt daarom zekerheid en past bij een vaste koers.
 - Waar nodig aanpassingen in de inrichting van locaties waardoor 1,5m afstand houden als vanzelfsprekend wordt ervaren door bezoekers zijn aan te raden
 - Bij aankomst mogelijkheid tot hand-desinfectie & goede ventilatie van binnenruimtes kunnen tevens bijdragen aan preventie van infecties, en ook aan het vertrouwen van bezoekers dat de beheerders zich inspannen om infectiegevaar te beperken. Dit zou naleving van afstand houden ook kunnen bevorderen.

Methode:

Gezien de zeer korte timeline, zijn deze reflecties gebaseerd op expert consensus tijdens eerdere rondes, de meest recente vragenlijst data en focus groepen.